

RELLEGIR
MARIA ÀNGELS
ANGLADA

EDICIÓ A CURA D'EUSEBI AYENSA
I FRANCESC FOGUET

Calligraf

Rellegir Maria Àngels Anglada

Edició a cura d'Eusebi Ayensa i Francesc Foguet

Edicions Cal·lígraf

Figueres, 2020

Primera edició — setembre de 2020

Publicació

Edicions Cal·lígraf, SL
Monturiol, 2, 1r 1a
17600 Figueres
Tel. (0034) 615 261 764
www.edicionscalligraf.com
info@edicionscalligraf.com

Disseny de la col·lecció i maquetació

Jaime Vicente

Imatge de coberta

Maria Àngels Anglada,
11 de setembre de 1980

Impressió

DC PLUS, Serveis Editorials

ISBN

978-84-122123-1-0

Dipòsit legal

GI 680-2020

© dels textos

Els respectius autors

© de la imatge de coberta

Arxiu de la família
Geli-Anglada

© d'aquesta edició

Edicions Cal·lígraf, SL

*Queda rigorosament prohibida,
sense l'autorització per escrit
dels titulars del copyright,
la reproducció parcial o
total d'aquesta obra per
qualsevol mitjà o procediment,
incloent-hi la reprografia
i el tractament informàtic.
Les infraccions d'aquests
drets es troben sotmeses a les
sancions establertes a les lleis.*

Organitzat per la Institució de les Lletres Catalanes, la Diputació de Girona i la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'IEC), el Simposi «Rellegir Anglada», que va tenir lloc a la Sala Carles Pi i Sunyer de l'IEC, el 9 de març de 2020, va comptar amb el suport de l'Ajuntament de Figueres, la Secció Filològica de l'IEC, el Departament de Filologia Catalana de la UAB i la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada - Carles Fages de Climent, de la Universitat de Girona.

El present volum aplega les quinze ponències presentades en aquest simposi, en el marc del qual es van organitzar també dues taules rodones sobre la presència d'Anglada a les aules de secundària (Enric Falguera, Imma Farré, Roser Guasch i Vicenç Llorca) i el patrimoni angladià (Francesc Codina, Rosa Geli, Mireia Munmany i Carme Torrents). Clogué la jornada una vetlada poètica i musical a càrrec de l'actriu Carme Callol i el cantautor Josep Tero.

Taula

PÒRTIC	13
RELLEGIR MARIA ÀNGELS ANGLADA	17
Maria Àngels Anglada i la seva circumstància històrica <i>Enric Pujol</i>	19
Maria Àngels Anglada. Retalls de vida, i imatges <i>Lluïsa Julià</i>	37
La poètica de la mimesi a l'obra de Maria Àngels Anglada <i>Eulàlia Lorés</i>	55
La poesia de Maria Àngels Anglada: de <i>Díptic a Kyparíssia</i> (1972-1980) <i>Olívia Gassol Bellet</i>	75
«La lliure memòria d'aquelles fràgils ales». Lectura de la novel·lística d'Anglada <i>Maria Dasca</i>	103

La memòria empeltada i els mots salvats: la narrativa breu de Maria Àngels Anglada <i>Andratx Badia</i>	129
Maria Àngels Anglada en el context de la literatura concentracionària catalana i europea <i>David Serrano Blanquer</i>	149
Retalls, paradisos, miralls i paisatges. L'assaig literari de Maria Àngels Anglada <i>Anna Perera Roura</i>	175
Paradisos a peu <i>D. Sam Abrams</i>	193
Maria Àngels Anglada i els seus posicionaments polítics en uns temps més difícils del que semblava <i>Xavier Diez</i>	213
«M'he esgarrinxat entre els garrics la roba, la pell i el cor»: Crítica i compromís en l'obra periodística de Maria Àngels Anglada <i>Josep Camps Arbós</i>	231
Maria Àngels Anglada: interrelació entre vida i literatura. L'epistolari com a testimoni <i>Anna Maria Velaz Sicart</i>	259
Per deixar de ser inexistents: Maria Àngels Anglada i la feminització del cànon <i>Pilar Godayol</i>	279

Maria Àngels Anglada, traduir i escriure	299
<i>Montserrat Franquesa Gòdia</i>	
Literatura i música en l'obra de Maria Àngels Anglada	327
<i>Jaume Radigales</i>	

Pòrtic

Els llibres clàssics conviden a la lectura i a la relectura. El temps hi posa sediments sòlids i perspectives noves perquè la retrobada amb els textos sigui encara més enriquidora i sorprenent. Els clàssics ens ajuden a «entendre qui som i on hem arribat», com afirma Italo Calvino a *Perché leggere i classici* (1991). El professor Nuccio Ordine rebla a *Classici per la vita* (2016) la importància de les grans obres literàries o filosòfiques: no tan sols ens susciten plaer, sinó que sobretot ens ofereixen claus per entendre'ns i entendre millor el món que ens envolta. Els clàssics són la via d'entrada més directa i senzilla a un coneixement molt valuós, d'una dimensió inequívocament humanística, que ens repta a exercir de ciutadans més lliures i cultes, capaços de pensar i raonar de manera crítica i independent. D'acord amb aquestes coordenades, l'escriptora Maria Àngels Anglada (Vic, 1930 - Figueres, 1999) és, sens dubte, una de les nostres clàssiques contemporànies més prominents, que mereix un espai d'honor en la nostra biblioteca ideal.

Rellegir Maria Àngels Anglada aplega les intervencions —convenientment revisades i ampliades— al simposi

homònim que va tenir lloc a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), el 9 de març de 2020, en commemoració del 90è aniversari del naixement de l'escriptora. Autèntica dona de lletres (poeta, novel·lista, traductora, assagista, articulista), el *corpus* creatiu de Maria Àngels Anglada presenta múltiples caires i estrats que volíem explorar i visitar des d'ara i aquí. Organitzada amb el concurs de la Institució de les Lletres Catalanes i la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'IEC), juntament amb la col·laboració d'altres institucions públiques i entitats, la trobada a la seu de l'IEC, a Barcelona, es proposava, doncs, rellegir a ulls d'avui les diverses facetes del corpus literari angladià, revalorar els eixos fonamentals del seu pensament humanístic i calibrar la incidència que té la seva obra en el conjunt de les lletres catalanes contemporànies i en la definició del patrimoni literari nacional.

Al cap de dues dècades de la mort d'Anglada, hem volgut sumar interpretacions variades des de l'òptica d'investigadors i crítics de la literatura catalana, però també dels especialistes en història, estudis clàssics, traducció o música, que poguessin brindar una lectura més afinada, nova i diferent del corpus angladià. Des de les circumstàncies històriques que va haver de viure (Enric Pujol) fins al paper crucial de la música en la seva obra (Jaume Radigales), les relectures que publiquem en aquest volum passen per l'evocació de retalls de la seva biografia més personal (Lluïsa Julià); el lligam de la poètica amb els clàssics (Eulàlia Lorés); l'anàlisi de la seva poesia primerenca (Olívia Gassol), la novel·lística (Maria Dasca) i la narrativa breu (Andratx Badia); la vinculació d'algunes de les seves novel·les amb la literatura concentracionària

(David Serrano); la importància que té en la seva obra l'assaig literari (Anna Perera) i els llibres de viatges (Sam Abrams); els seus posicionaments polítics en un context convuls (Xavier Diez); el compromís ètic i cívic que vehiculà amb l'obra periodística (Josep Camps); el valor testimonial que pren el seu epistolari (Anna Maria Velaz); la contribució que fa a feminitzar el cànon (Pilar Godayol), i, *last but not least*, l'anostrament d'escriptors grecs clàssics i poetes italians (Montserrat Franquesa).

En conjunt, les aproximacions als diferents caires del llegat angladià coincideixen en un seguit de constants que val la pena de subratllar, encara que sigui a grans trets, perquè planen en aquests acostaments polièdrics i precisos, incisius, a la seva obra i a la seva figura. En primer lloc, el compromís com a escriptora, que, lluny de tancar-se en una còmoda torre de vori, prengué una actitud ètico-cívica molt diàfana, la qual amara de cap a cap la seva trajectòria vital i literària. En segon lloc, la qualitat artística de la seva obra, que, més o menys extensa en els diversos gèneres que conreà, coincideix a mantenir una coherència ètica, una bellesa estètica i un to general de primera categoria. En tercer lloc, els valors humanístics, arrelats en la classicitat i en el temps, que destil·len la poesia, la narrativa, l'assaig i el periodisme angladians, sempre amatents a preservar la memòria del passat i a reivindicar una terra més bella, habitable i plaent, i un món més democràtic, lliure, solidari i just. Finalment, la pervivència de l'heretatge literari i moral d'Anglada, que, com a escriptora catalana, com a dona de lletres d'abast europeu i universal, va deixar per a la posteritat unes obres precioses i excepcionals que ajuden a lluitar —amb

coneixement de causa— contra la barbàrie que no remet i mantenen, avui dia, tota la seva vigència i la seva llum.

Comptat i debatut, l'obra angladiana ha aconseguit de manera gradual, sense presses ni precipitacions, un lloc important en la continuïtat cultural de les lletres catalanes contemporànies. Especialment, si la situem en el fil de la genealogia de les escriptores clàssiques modernes: de Víctor Català a Isabel-Clara Simó, tot passant per Mercè Rodoreda, Maria Aurèlia Capmany, Maria-Mercè Marçal, Montserrat Roig o Carmelina Sánchez-Cutillas, per citar els noms més conspicus. Com també es mereix un lloc destacat en les lletres europees i universals: les novel·les sobre els grans genocidis (*El violí d'Auschwitz* i *Quadern d'Aram*), traduïdes a diverses llengües, entren amb tots els honors en la literatura de la memòria traumàtica del vell continent. Va guanyar-se-la en vida, aquesta condició d'escriptora rellevant, perquè els lectors i les lectores, sense gaires mediacions ni campanyes de promoció, van llegir-ne les obres, van saber veure'n els mèrits i van contribuir al seu prestigi i ressò. I, en temps difícils, ara que ja no hi és, quan trobem a faltar la seva veu serena en les formes i contundent en el fons, conquereix dia a dia la condició d'escriptora clàssica, atès que, no únicament els lectors i les lectores, sinó també els investigadors i els crítics en (re)descobreixen la qualitat i la fondària i participen en la seva transmissió intergeneracional. Llegint-la o rellegint-la, adés i ara, entenem millor el món que ens ha tocat viure i l'assumim amb plaer com un dels *classici per la vita*.

EUSEBI AYENSA I FRANCESC FOGUET

RELLEGIR
MARIA ÀNGELS
ANGLADA

Maria Àngels Anglada i la seva circumstància històrica

ENRIC PUJOL

Universitat Autònoma de Barcelona

Maria Àngels Anglada va ser una escriptora compromesa amb el seu temps, cosa que prengué concreció tant en la seva trajectòria vital personal com en la seva obra literària. La circumstància històrica que visqué es convertí, doncs, en un condicionant que no podem negligir en absolut. Nascuda el 1930 i morta el 1999, a les portes del segle XXI, li tocà viure alguns dels moments més convulsos del segle XX.

De fet, de ben petita ja patí directament l'impacte de la guerra civil del 1936-1939. La seva família va passar els tres anys que durà el conflicte refugiada a Donostia, a Euskadi. El seu pare, Joan Anglada (Vic, 1895-1979), era un home de dretes i molt religiós, però molt catalanista, en la línia ideològica de la Lliga, que es va veure amenaçat a causa de les seves idees quan esclatà la revolució subsegüent al cop d'estat militar del 18 de juliol de 1936. Fou un advocat civilista que arribà a treballar a l'arxiu del canonge vigatà Jaume Collell, el qual en morir li deixà l'arxiu per tal que l'ordenés i el divulgés. Joan

Anglada fou, doncs, editor de l'obra del canonge i un actiu col·laborador en la premsa del seu temps (arribà a ser director de la *Gazeta de Vich* del 1932 al 1936), cosa que evidencia la seva condició de lletraferit, reconeguda per la mateixa Anglada (2017: 41). Això també contribueix a explicar l'orientació que emprengué l'escriptora, ja que, com apuntà el seu biògraf, Francesc Foguet (2003: 10), Maria Àngels heretà del seu pare «un catalanisme arrelat a la terra, l'afecció als poetes llatins, la curiositat intel·lectual i la passió per Jacint Verdaguer i per la música» (perquè Joan fou també un melòman important).

La condició d'exiliat del 1936 i de no haver donat suport al règim republicà, no li estalvià, a Joan Anglada, l'enfrontament amb els franquistes des del mateix inici del règim. El desterraren de Vic per catalanista, durant un any, que hagué de passar a Barcelona. La mateixa Maria Àngels Anglada (2017: 44) ha explicat que, «quan el van detenir, honestíssim com era, va preguntar-los, als policies, en virtut de quina llei ho feien, i ells li van respondre que “per la llei de la pistola”».

Una reacció així per part de les autoritats del nou règim no ens ha de sobtar en absolut, ja que el franquisme es proposà, sobretot durant els primers anys, el genocidi cultural i identitari de Catalunya. La resistència de la gent (tant de l'interior com de l'exili) impedí aquest propòsit anorreador, i es pot dir que als anys cinquanta s'inicià ja una represa de la cultura i la llengua catalanes que es feu molt evident a la dècada dels seixanta i que es va descloure als anys setanta (PUJOL 2020). Una desclosa que fou decisiva per tal que el franquisme no es pogués perpetuar a la segona meitat de la dècada, després de la mort del

dictador, el 1975. Tot i que l'intent genocida no reeixí, la repressió contra la llengua i la cultura catalanes (i contra les llibertats nacionals i democràtiques) fou una constant del règim al llarg de tota la seva existència. Si no es podia abolir de cop, calia marginar-les i procurar de fer-les morir progressivament fins a l'extinció total.

Aquesta actitud del règim contra la llengua, la cultura i la identitat catalanes fou decisiva per tal que Maria Àngels Anglada es posicionés contra la dictadura i fes costat a la resistència cultural antifranquista. I explica també que aquesta seva lluita es perllongués durant el postfranquisme i tota l'etapa autonomista, ja que la nova situació, per bé que suposà un gran avenç en relació amb l'etapa anterior, no garantí la continuïtat i el desenvolupament de la llengua i cultura autòctones. De fet, Anglada, que públicament defensà la independència de Catalunya en diferents avinenteses, en una entrevista que li feu Miquel Pairoli el 1989, assenyala: «Jo sóc independentista per defensar la nostra llengua, perquè no veig cap altra solució a nivell seriós per la pervivència del català en bones condicions» (ANGLADA 2017: 65). Com que la seva opció política tenia un fonament lingüísticocultural, no ha de sobtar que per a ella la nació estigui conformada pel conjunt de territoris de parla catalana, pels «Països Catalans».

Llengua, cultura, identitat i valors democràtics formen, doncs, un tot que és l'horitzó polític de l'escriptora. I és també el motor de la seva obra; allò que la converteix en una autora compromesa amb el seu temps i el seu país. No en va els estudiosos Eusebi Ayensa i Francesc Foguet consideren que Anglada «és el viu exemple del *politikón zón* del qual ens parlava ja Aristòtil, de l'ésser polític